

The essence
of child
and adolescent
nursing

บรรณาธิการ

พัชรี วรกิจพูนผล

ผู้แต่ง

วรรณिता สอนทองแดง

ณัฐพร ออนตะไคร้

นันทรัตน์ มาตยาบุญ

สุวิมล ดรฤทธิศมี

ศรินทิพย์ ภูวยานนท์

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สรุป สาระสำคัญ การพยาบาล เด็กและวัยรุ่น

สรุปสาระสำคัญ การพยาบาลเด็กและวัยรุ่น

บรรณาธิการ

พัชรี วรรณกิจพันธุ์ผล

ผู้แต่ง

วรรณिता สอนทองแดง

ณัฐพร ออนตะไคร้

นันทรัตน์ มาตยาบุญ

สุวิมล ดรฤณรัศมี

ศิรินทีพย ภูวยานนท์

คณะพยาบาลศาสตร์

มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาระสำคัญการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น

ที่ปรึกษาบรรณาธิการ:	ปรียกมล รัชกุล
บรรณาธิการ:	พัชรี วรกิจพูนผล
ISBN (e-Book) :	978-616-398-539-2
ผู้แต่ง:	วรรณิตา สอนทองแดง ณัฐพร ออนตะไคร้ นันทรัตน์ มาตยาบุญ สุวิมล ตรุณศรี ศรินทิพย์ ภูวยานนท์
เจ้าของและผู้จัดพิมพ์:	สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ สำนักงานบริหารงานวิจัย สำนักงานมหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ 50200 โทรศัพท์: 0 5394 3603-4 โทรสาร: 0 5394 3600 http://cmupress.cmu.ac.th E-mail: cmupress.th@gmail.com
พิมพ์ครั้งแรก:	มกราคม 2564
ราคา:	130 บาท

ออกแบบและพิมพ์: สมสืบ คราฟท์

หนังสือเล่มนี้ผ่านการประเมินเพื่อตรวจสอบ และรับรองการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการประเภทหนังสือหรือ ตำรา โดยสำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่แล้ว

©สงวนลิขสิทธิ์ พ.ศ. 2537 ห้ามลอกเลียนแบบ ทำซ้ำ ดัดแปลง ส่วนหนึ่งส่วนใดของหนังสือเล่มนี้ รวมทั้งการจัดเก็บถ่ายทอดไม่ว่ารูปแบบหรือวิธีการใดๆ ด้วยกระบวนการทางอิเล็กทรอนิกส์ การถ่ายภาพ การบันทึกหรือวิธีการอื่นใดโดยไม่ได้รับอนุญาต

คำนิยม

ดิฉันเคยคิดว่า หากมีหนังสือการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นที่สักระสำคัญเพื่อให้นักศึกษาพยาบาลได้นำไปใช้ก็จะเป็นการดีเพราะนักศึกษาพยาบาลจะต้องเรียนเนื้อหามากมายในหลายวิชาโดยเฉพาะรายวิชาการพยาบาลและด้วยธรรมชาติของการเรียนพยาบาลที่ต้องฝึกปฏิบัติไปด้วยกัน ดิฉันมักจะได้ยินคำบอกล่าวจากนักศึกษาเสมอว่า “ไม่สามารถย่อยความรู้ที่ได้รับมาได้ทัน ของเก่ายังจำได้ไม่หมดก็ต้องเรียนของใหม่ในทุกวัน การนำความรู้มาใช้ยังทำได้ไม่ดีเท่าที่ควร” การมีหนังสือวิชาการสักเล่มที่ช่วยแก้ปัญหานี้ให้กับนักศึกษาได้ก็จะเป็นการดีมาก ไม่นึกว่าวันนี้จะเห็นหนังสือเล่มนี้จะได้ถูกเผยแพร่ออกมาด้วยความมุ่งมั่นและความสร้างสรรค์ที่น่าชื่นชมของคณะผู้ประพันธ์

ด้วยชื่อหนังสือก็มีความชัดเจนอยู่แล้วว่าเป็นการสรุปสาระสำคัญๆ ดิฉันคิดว่าหนังสือเล่มนี้เหมาะกับผู้ที่เคยศึกษาวิชาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นมาแล้วแต่ต้องการทบทวนความรู้ เพราะเนื่องจากเนื้อหาในแต่ละบทจะสักระแต่ประเด็นสำคัญและอาจมีการใช้ศัพท์เฉพาะทางการแพทย์หรือทางการพยาบาล หากผู้อ่านยังไม่เคยเรียนมาก่อนอาจจะไม่เข้าใจ แต่อย่างไรก็ดีในทางกลับกันหากท่านต้องการทราบในเบื้องต้นว่าการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นในแต่ละหัวข้อเกี่ยวข้องกับเนื้อหาอย่างไรก่อนที่จะได้เรียนในรายละเอียด ผู้อ่านอาจจะใช้หนังสือเล่มนี้เป็นแนวทางในการเก็บรายละเอียดประเด็นสำคัญจากการเรียนในชั้นเรียนได้อีกทางหนึ่ง มากไปกว่านั้นผู้อ่านสามารถใช้หนังสือเล่มนี้ในการเตรียมตัวสำหรับการสอบได้อีกด้วย

ดังนั้นผู้ที่ต้องการใช้เวลาสร้างบทสรุปในองค์ความรู้ทางการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นให้กับตนเองโดยที่ใช้เวลาในการศึกษาไม่มากและชอบรูปแบบการถ่ายทอดเนื้อหาที่สร้างสรรค์และแตกต่างไปจากการตำราวิชาการทั่วไป ดิฉันขอแนะนำให้ท่านอ่านหนังสือเล่มนี้ และเชื่อว่าประโยชน์ที่ผู้อ่านจะได้มีความคุ้มค่ากับเวลาที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าอย่างแน่นอน สุดท้ายดิฉันต้องขอขอบคุณและขอชื่นชมคณะผู้ประพันธ์อีกครั้งที่ได้ริเริ่มแนวทางการสร้างองค์ความรู้ทางการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นอย่างสร้างสรรค์อีกรูปแบบหนึ่ง และขอให้หนังสือเล่มนี้เป็นแรงบันดาลใจแก่ผู้ประพันธ์และนักวิชาการทางการพยาบาลในการต่อยอดและสร้างสรรค์ผลงานวิชาการในสาขาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปรียกมล รัชกุล

คำนำ

การพยาบาลเด็กและวัยรุ่นหนึ่งในแปดของวิชาที่มีการสอบความรู้เพื่อขึ้นทะเบียนและรับใบอนุญาตเป็นผู้ประกอบวิชาชีพการพยาบาลและผดุงครรภ์ที่กำหนดโดยสภาการพยาบาล นอกจากนี้การพยาบาลเด็กและวัยรุ่นก็เป็นหนึ่งในหมวดวิชาเฉพาะที่กำหนดในมาตรฐานคุณวุฒิระดับปริญญาตรี สาขาพยาบาลศาสตร์ พ.ศ. 2560 ดังนั้นจึงถือเป็นวิชาหลักที่มีความสำคัญสำหรับนักศึกษาพยาบาลในทุกสถาบัน

ตำราเรื่อง สรุปสาระสำคัญการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น เกิดขึ้นจากความเ็นดูผู้เรียนของครูสองท่านคือ อาจารย์วรรณา สอนกองแดงและอาจารย์ดลกรพร มาตยาบุญที่ได้เริ่มต้นร่างเนื้อหาขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้ทบทวนเนื้อหาหลังการเรียนและเตรียมสอบประมวลความรู้ ซึ่งพบว่ามีคำตอบรับที่ดีจากการประเมินผลของนักศึกษาทำให้คณาจารย์ในกลุ่มวิชาจึงเห็นว่รูปแบบการเขียนที่กระชับและสรุปประเด็นทำให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี จึงสนับสนุนให้ทีมผู้นิพนธ์ทั้ง 6 คน เขียนตำราฉบับนี้โดยการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมระบรูายละเอียดจากแหล่งข้อมูล เพิ่มตัวอย่างจากประสบการณ์เพื่อใช้ประกอบในการจัดการเรียนรู้กระบวนการพยาบาลเด็กและวัยรุ่นซึ่งเป็นหมวดวิชาเฉพาะในหลักสูตรพยาบาลศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปกติ) ดังนั้นเนื้อหาทั้งหมด 15 บท รูปแบบการเขียนและในการนำเสนอจึงเป็นแบบสรุปส่วนที่สำคัญให้เห็นภาพรวม อีกทั้งตำราดิจิทัลเล่มนี้ยังเน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และง่ายต่อการเข้าถึงเนื้อหาโดยกดปุ่มเข้าไปอ่านคำอธิบายเพิ่มเติม ซึ่งต้องขอขอบคุณศูนย์บริหารงานวิจัยที่ผลักดันให้ตำราเล่มนี้เป็นสื่อ digital interactive เล่มแรกของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ที่เหมาะสมกับวัยและพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนในยุค digital disruption นี้

ขอขอบคุณศูนย์บริหารงานวิจัยที่ดำเนินการในการประสานงานให้ได้ผู้ทรงคุณวุฒิผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความรู้ประสบการณ์ครอบคลุมการดูแลเด็กทุกช่วงวัย คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรียกมล รัชกุล สาขาการพยาบาลเด็กและวัยรุ่น คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ซึ่งได้ให้ข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่ง

ขอขอบคุณคณาจารย์ในกลุ่มวิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ซึ่งเป็นสถาบันชั้นนำที่เปิดสอนพยาบาลศาสตรบัณฑิตทั้งหลักสูตรปกติและนานาชาติมาเป็นเวลายาวนานและมีการปรับปรุงรูปแบบในการจัดการเรียนการสอนที่อย่างต่อเนื่อง ช่วยหล่อหลอมทำให้คณาจารย์ในกลุ่มวิชามีความเชี่ยวชาญด้านต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็ก ทีมผู้นิพนธ์ตำราเล่มนี้ซึ่งพยายามถ่ายทอดเนื้อหาแบบหมดเปลือกเหมือนแม่สอนลูกหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อมูลในตำราจะเป็นประโยชน์ต่อนักศึกษาพยาบาลทุกคนในทุกสถาบัน

รองศาสตราจารย์ ดร.พัชรี วรกิจพูนผล (ครูเจี๊ยบ)

อาจารย์วรรณา สอนกองแดง (ครูเฟิร์น)

อาจารย์ณัฐพร ออนตะไคร้ (ครูฝ้าย)

อาจารย์นันทรัตน์ มาตยาบุญ (ครูต้อม)

อาจารย์สุวิมล ธรรมรัตน์ (ครูนุ้ย)

อาจารย์ศิริทิพย์ ภูยานนท์ (ครูแตง)

12 สิงหาคม 2563

สารบัญ

บทที่ 1	การส่งเสริมการเจริญเติบโตและการพัฒนาการ
ณัฐพร ออนตะไคร้, นันทรัตน์ มาตยาบุญ
บทที่ 2	การส่งเสริมภาวะโภชนาการในเด็ก
ณัฐพร ออนตะไคร้
บทที่ 3	การดูแลเด็กเมื่อเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาล
พัชรี วรกิจพูนผล
บทที่ 4	การพยาบาลทารกแรกเกิด
พัชรี วรกิจพูนผล, ศรินทิพย์ ภูยานนท์
บทที่ 5	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาทางเดินอาหาร
พัชรี วรกิจพูนผล, สุวิมล ดรณรงค์มี
บทที่ 6	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาการติดเชื้อ
พัชรี วรกิจพูนผล, สุวิมล ดรณรงค์มี
บทที่ 7	การสร้างเสริมภูมิคุ้มกันโรค
พัชรี วรกิจพูนผล
บทที่ 8	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาระบบหัวใจ
ณัฐพร ออนตะไคร้
บทที่ 9	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาทางเดินปัสสาวะ
ณัฐพร ออนตะไคร้
บทที่ 10	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาต่อมไร้ท่อ
ณัฐพร ออนตะไคร้
บทที่ 11	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาทางเดินหายใจ
วรรณिता สอนกองแดง
บทที่ 12	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาระบบประสาท กล้ามเนื้อและกระดูก
วรรณिता สอนกองแดง
บทที่ 13	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาทางโลหิตวิทยา
วรรณिता สอนกองแดง
บทที่ 14	การพยาบาลเด็กป่วยที่มีปัญหาทางนิ่วฟอสเฟต
วรรณिता สอนกองแดง
บทที่ 15	การพยาบาลเด็กป่วยที่ได้รับอุบัติเหตุและสารพิษ
วรรณिता สอนกองแดง

The essence
of child
and adolescent
nursing

บทที่ 1 : การส่งเสริมการเจริญเติบโต และพัฒนาการ

- การประเมินเจริญเติบโต
- การประเมินภาวะโภชนาการ
- ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการเด็ก

By ครูฝ้าย & ครูต๋ม

การส่งเสริมการเจริญเติบโตและการพัฒนาการ

การเจริญเติบโต

เป็นการเปลี่ยนแปลงขนาดของร่างกายและอวัยวะ เกิดจากการเพิ่มจำนวนและขนาดของเซลล์ **
วัดได้จาก ความสูง ความกว้าง ความยาว ความหนา และน้ำหนัก

1

การคำนวณน้ำหนักและส่วนสูงเด็กจากอายุ

ตัวอย่าง

[Click here](#)

****กรณีที่ทราบน้ำหนักและส่วนสูงเด็กแรกเกิด**
ใช้หลักการเพิ่มจำนวนเท่า ดังนี้

อายุ	จำนวนเท่าของ น้ำหนักแรกเกิด (kg.)	จำนวนเท่าของส่วน สูงแรกเกิด (cm)
4-5 เดือน	2	
1 ปี	3	1.5
2 ปี	4	
4 ปี		2
5 ปี	6	
13 ปี		3

****กรณีไม่ทราบน้ำหนักและส่วนสูงเด็กแรกเกิด**
ใช้สูตรตามอายุ ดังนี้

อายุ	น้ำหนัก
1 - 6 ปี	$[2 \times \text{อายุ (ปี)}] + 8$
7 - 15 ปี	$\frac{[7 \times \text{อายุ (ปี)}] - 5}{2}$

อายุ	ส่วนสูง
2 - 12 ปี	$[6 \times \text{อายุ (ปี)}] + 77$

เส้นรอบศีรษะ

อายุ	ประมาณเส้นรอบศีรษะ (cm.)
แรกเกิด	35
3 - 4 เดือน	40
9 - 12 เดือน	46 (+/- 1 cm.)
2 ปี	49
3 ปี	50
6 ปี	51

กระหม่อมหน้า โดยทั่วไปจะปิด เมื่ออายุประมาณ **ปีครึ่ง**
กระหม่อมหลัง โดยทั่วไปจะปิด เมื่ออายุประมาณ **เดือนครึ่ง**

เส้นรอบอก

อายุ	เส้นรอบอก
แรกเกิด	รอบอก < รอบศีรษะ
6 เดือน	รอบอก = รอบศีรษะ
1 ปี	รอบอก > รอบศีรษะ

การขึ้นของฟัน

ฟันน้ำนม : เริ่มขึ้น 6 เดือน ครบ 20 ซี่ ประมาณ 2 1/2 ปี
: เริ่มหลุด เมื่ออายุประมาณ 6 ปี
ฟันแท้ : เริ่มขึ้น 6 ปี ครบ 32 ซี่ ประมาณ 18 ปี

พารามิเตอร์ที่ใช้วัดการเจริญเติบโตในเด็ก

วัย	ค่าพารามิเตอร์ที่ใช้วัด
แรกเกิด - 2 1/2 ปี	น้ำหนัก ส่วนสูง เส้นรอบศีรษะ เส้นรอบอก และการขึ้นของฟัน
วัยก่อนเรียน - วัยเรียน	น้ำหนัก ส่วนสูง
วัยรุ่น	น้ำหนัก ส่วนสูง และการ เปลี่ยนแปลงเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น (sex maturity rating)

การประเมินภาวะโภชนาการ

Gomez classification

$$\% W/A = \frac{\text{น้ำหนักเด็ก} \times 100}{\text{น้ำหนักที่ P50}}$$

Waterlow classification

$$\% H/A = \frac{\text{ส่วนสูงเด็ก} \times 100}{\text{ส่วนสูงที่ P50}}$$

$$\% W/H = \frac{\text{น้ำหนักเด็ก} \times 100}{\text{น้ำหนักที่ P50 ที่ความสูงเท่ากัน}}$$

ตัวอย่าง

2

[Click here](#)

การคำนวณ BMI (ใช้ในเด็กอายุ > 2 ปี)

น้ำหนัก (กิโลกรัม)

ส่วนสูง (เมตร)²

	W/A	H/A	W/H
Normal	≥ 90	≥ 95	≥ 90
Mild	75 - 89	90 - 94	80 - 89
Moderate	60-74	85 - 89	70 - 79
Severe	< 60	< 85	< 70

โดย $W/H \geq 120\%$ ถือว่า **อ้วน**

ตารางแปลผล BMI

Underweight	< 18.5
Normal	18.5 - 24.9
Overweight	25 - 29.9
Obesity	> 30

พัฒนาการ ความหมาย : เป็นการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และจิตสังคม ที่เกิดขึ้นตลอดช่วงชีวิตของมนุษย์ เป็นผลมาจากการเจริญเติบโต วุฒิภาวะ และการเรียนรู้

เทคนิคทองจำ 1 - 12 เดือน

เบ่งตามอง ยิ้มย่องผ่องใส หันหัวรำไป แม่ไม่ต้องยก ออกว่านอนเหม่อ Transferมือเดียว นั่งเดี่ยวเรื่องจ้อย หนูน้อยคลิบคลาน ยืนนานต้องเหนียว ยืนเดี่ยวยังได้ เดินไกลต้องเกาะ ย่างเหยาะอาจหาญ

1 1/2 ปี เดินเร็ว

2 ปี เรียกสิ่งของ

2 1/2 ปี พุดคล้องจอง

3 ปี บอกเรื่องตน

4 ปี ถามทำไม บอกเล็กใหญ่ ไม่ลับสน

5 ปี ไม่ปะปน บอกสี ได้จำนวน

Note.

6 เดือน เริ่มกลัวคนแปลกหน้า
(stranger anxiety)

9 เดือน กลัวการพลัดพราก
(separation anxiety)